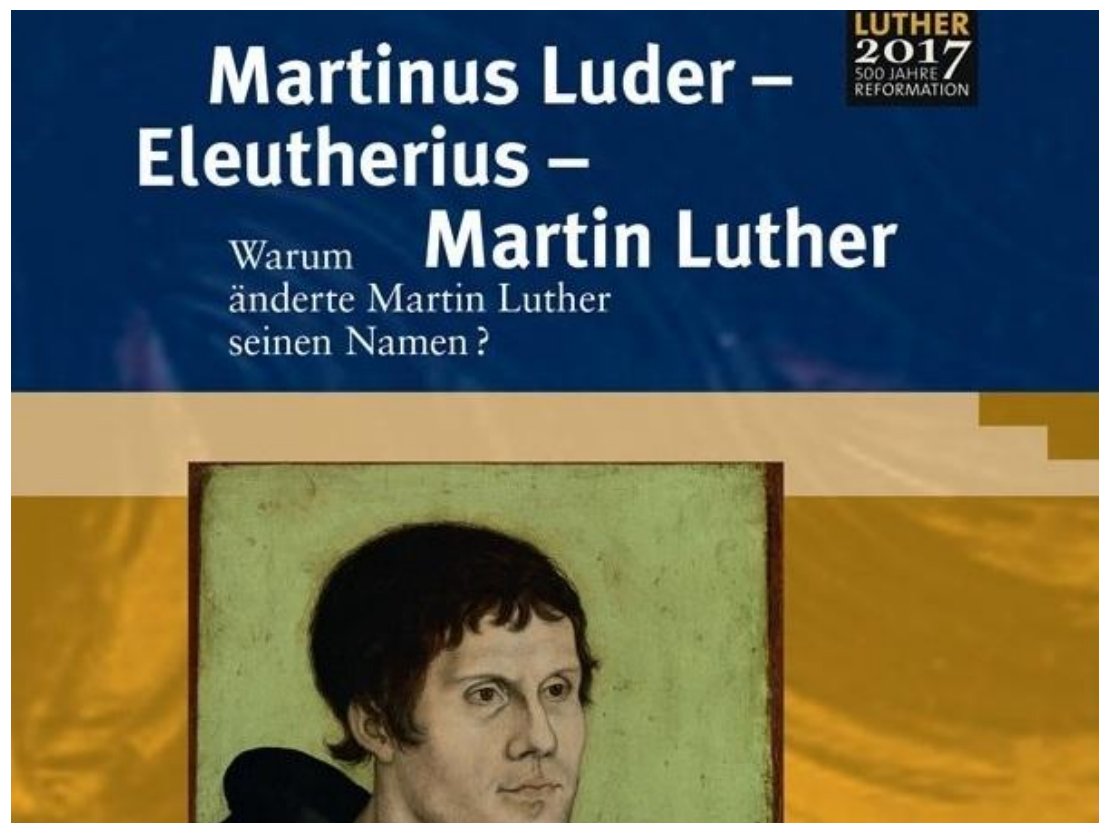

ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΟΔΟΣ, 15-12-2016

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΛΟΥΘΗΡΟΣ

Του Δρος Αλέξανδρου Κ. Παπαδερού

Συνιδρυτή και πρ. Γεν. Διευθυντή της Ορθοδόξου Ακαδημίας Κρήτης

Η εορτή του Ιερομάρτυρα Ελευθερίου με παροτρύνει να αναφερθώ προοιμιακά σε άλλο εκκλησιαστικό πρόσωπο, που το νέο έτος 2017 θα προκαλέσει λόγο πολύ, αλλά και αντίλογο για όσα τόλμησε και άρχισε να πράττει 500 χρόνια πριν. Πρόκειται για τον Λούθηρο (10.11.1483–18.2.1546), τον πρωτουργό της Προτεσταντικής Μεταρρύθμισης του 16ου αιώνα.

Ο ως άνω Μεταρρυθμιστής είναι γνωστός ως Μάρτιν Λούθηρος. Το όνομα Martin έλαβε κατά τη βάπτισή του στις 11 Νοεμβρίου 1483, εορτή του Αγίου Martin. Ελάχιστα γνωστό, ακόμη και σε Γερμανούς θεολόγους, αλλά και σε μας είναι αυτό, για το οποίο γράφεται το παρόν σημείωμα: Ότι δηλαδή εκτός από το Martin, **ο Λούθηρος είχε επιλέξει αργότερα για τον εαυτό του και το όνομα Ελευθέριος** (Eleutherios και όχι το εκλατινισμένο Eleutherius). Απαντάται μάλιστα εξελληνισμός και του άλλου ονόματός του: Martinos.

Η προσεχής εορτή του Ιερομάρτυρα Ελευθερίου με παροτρύνει να αναφερθώ προοιμιακά σε άλλο εκκλησιαστικό πρόσωπο, που το νέο έτος 2017 θα προκαλέσει λόγο πολύ, αλλά και αντίλογο για όσα τόλμησε και άρχισε να πράττει 500 χρόνια πριν. Πρόκειται για

τον Λούθηρο (10.11.1483–18.2.1546), τον πρωτουργό της Προτεσταντικής Μεταρρύθμισης του 16^{ου} αιώνα.¹ Σκοπός του σημειώματος αυτού δεν είναι να κρίνει, να εγκρίνει ή να κατακρίνει τα τότε γενόμενα σε εκκλησιαστικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο τόσο από τους Μεταρρυθμιστές, όσο και από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, στην εξυγίανση και ανακαίνιση της οποίας είχε δηλωθεί ότι απέβλεπε το τόλμημά τους.² Ούτε θα αναφερθώ τώρα στις προσπάθειες των πρώτων, να πείσουν

¹ Όπως είναι γνωστό, από ετών έχουν διατυπωθεί από την πλευρά Καθολικών προτάσεις για επανεκτίμηση της Μεταρρύθμισης. Με το περιοδικό zur debatte, της Καθολικής Ακαδημίας του Μονάχου, έλαβα πρόσφατα ως ένθετο ένα καλαίσθητο δισέλιδο έντυπο του σοβαρού γερμανικού Δελτίου HERDER KORRESPONDENZ, όπου αναγράφονται δέκα επίκαιρες ερωτήσεις, στις οποίες καλούνται οι αναγνώστες να απαντήσουν με ένα ΝΑΙ ή ένα ΟΧΙ σε κείρια ζητήματα που σχετίζονται με τη Μεταρρύθμιση και το μέλλον του Χριστιανισμού.

Nach der Glaubensspaltung. Zur Zukunft des Christentums

Πρόκειται για τη διενέργεια ενός είδους δημοσκόπησης, παραμονές του Ιωβηλαίου της Μεταρρύθμισης. Ακολουθούν τα δέκα ερωτήματα σε ελεύθερη μετάφρασή μου:

1. Υπάρχει γενικευμένη απροθυμία για οικουμενικά ζητήματα. Το Ιωβηλαίο της Μεταρρύθμισης θα προωθήσει τις οικουμενικές σχέσεις; ΝΑΙ ΟΧΙ
2. Θα έπρεπε να χορηγηθεί στο Λούθηρο περισσότερη αναγνώριση από την πλευρά της Καθολικής Εκκλησίας για τις μεταρρυθμιστικές του πρωτοβουλίες;
3. Επιθυμούν οι Χριστιανοί πράγματι περισσότερη ενότητα μεταξύ τους;
4. Η Καθολική Έκκλησία θα έπρεπε να μάθει περισσότερα από τις προτεσταντικές Εκκλησίες;
5. Η Ευαγγελική Εκκλησία θα έπρεπε να μάθει περισσότερα από την Καθολική;
6. Οι ομολογιακές διαφορές παίζουν ακόμη και σήμερα αποφασιστικό ρόλο στην καθημερινότητα των Χριστιανών;
7. Ο οικουμενικός διάλογος είναι υπερβολικά περιορισμένος στο επίπεδο των ειδικών;
8. Θα έπρεπε να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον περισσότερο στο διαθρησκευτικό διάλογο –ειδικότερα με το Ισλάμ–, παρά στην Οικουμένη {στα διεκκλησιαστικά};
9. Κατά τις επόμενες δεκαετίες θα μειωθεί στην Ευρώπη ακόμη περισσότερο η σημασία του Χριστιανισμού;
10. Η αύξηση των Ευαγγελικών Εκκλησιών παγκοσμίως θα διαμορφώσει στο μέλλον αποφασιστικά τον Χριστιανισμό και εδώ στη Γερμανία;

² Βλπ. Αλέξ. Κ. Παπαδερός, Τό Ὑπόμνημα τῶν Καθολικῶν τῆς Βορματίας περὶ ἐπανακρίσεως τοῦ Λουθήρου (Πρόλογος-Μετάφραση ἀπὸ το γερμανικὸ πρωτότυπο), Χανιά 1972. Το πρόσφατο εκτενές και εμπεριστατωμένο ἄρθρο του Καθηγητῆ Στυλιανού Χ. Τσομπανίδη, Η Μεταρρύθμιση: Η οικουμενική δυναμική της και η σχέση της προς την Ορθόδοξη Εκκλησία, PANORTHODOX CEMES, 1.11.2016, εἶναι προάγγελος ζωηροῦ ενδιαφέροντος και ἀπὸ τη σκοπιὰ των Ορθοδόξων.

το Οικουμενικό Πατριαρχείο για τις αγαθές τους προθέσεις. Δεν θα μπορούσε δυστυχώς να θεωρηθεί δικαιολογημένος τυχόν ισχυρισμός, ότι υπήρξε άδικος ή υπερβολικός στην επίκρισή του ο Κωνσταντίνος Οικονόμος ο εξ Οικονόμων σε σχετική κρίση του.³ Στο δε σώμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας μας με δυσκολία και βραδύτητα επουλώνονται οι πληγές που έχει προκαλέσει στο παρελθόν και σε κάποιο βαθμό συνεχίζει να προκαλεί ο προτεσταντικός προσηλυτισμός.

Οι καιροί όμως έχουν αλλάξει, όπως και οι ανάγκες, οι προτεραιότητες, οι στόχοι, οι τρόποι και η γλώσσα της διαχριστιανικής επικοινωνίας. Το ζήτημα της σύγχρονης αναστροφής με ετερόδοξους αντιμετώπισε πρόσφατα η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος, η οποία συνήλθε στην Ορθόδοξο Ακαδημία Κρήτης τον περασμένο Ιούνιο. Οι επετειακές τελετές που προγραμματίζονται για το 2017 παγκοσμίως θα ανανεώσουν ασφαλώς παλαιά ερωτήματα, τα οποία θα τεθούν και πάλι, μαζί με σύγχρονα εκκλησιαστικά προβλήματα πίστεως και τάξεως

³ «Ούτως ό παπισμός, ως ό πύργος τής Βαβυλώνος, πρώτον άνυψωθείς και τραχηλιάσας κατά τής εύσεβείας, έγέννησε μυρίας συγχύσεις γλωσσών και δοξασιών περι τήν χριστιανικήν όρθοδοξίαν. Και έκ τών αύτών έρειπίων έξέρράγησαν πολλαί πολλών αίρέσεων έταιρεΐαι, αίτινες διεσπάρησαν πολλαχού τής Ευρώπης, ως έκ τών σπαρτών τοϋ φονευθέντος δράκοντος όδόντων έπληθύνθησαν ποικίλοι και βαρείς άναφυέντες οί τοϋ μύθου γίγαντες.» (Οικονόμος, Περι τών τριών ίερατικών τής Έκκλησίας βαθμών έπιστολιμαία διατριβή. Έν ή και περι τής γνησιότητος τών Αποστολικών Κανόνων. Ναύπλιον 1835, σ. 2-3. Περισσότερα βλπ. στο Α. Κ. Παπαδερός, ΜΕΤΑΚΕΝΩΣΙΣ, ό. π., σ. 230. Κανείς βέβαια δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι τα γενόμενα τότε και έκτοτε δεν άσκησαν και θετική επιρροή στην εκκλησιαστική και την παγκόσμια Ιστορία.

⁴ Από το βιβλίο Α. Κ. Παπαδερός, ΜΕΤΑΚΕΝΩΣΙΣ. ΕΛΛΑΔΑ-ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ-ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ κατά τον Κοραή και τον Οικονόμο, Ακρίτας, Αθήνα 2010, σ. 234.

⁵ Από το βιβλίο Wort und Mysterium, Luther-Verlag-Witten 1958, 125.

υπό τον έλεγχο της κατηγορηματικής προσταγής της Μεταρρύθμισης: *Ecclesia semper reformanda est*. Στο σημείωμα όμως αυτό δεν έχουμε την πρόθεση να επεκταθούμε στα παραπάνω και σε άλλα συναφή ζητήματα. Σκοπός του σημειώματος είναι απλώς να κάμει μια ιδιαίτερου ελληνικού ενδιαφέροντος επισήμανση και να διατυπώσει μια πρόταση.

Η επισήμανση: Ο ως άνω Μεταρρυθμιστής είναι γνωστός ως Μάρτιν Λούθηρος. Το όνομα Martin έλαβε κατά τη βάπτισή του στις 11 Νοεμβρίου 1483, εορτή του Αγίου Martin. Ελάχιστα γνωστό, ακόμη και σε Γερμανούς θεολόγους, αλλά και σε μας είναι αυτό, για το οποίο γράφεται το παρόν σημείωμα: Ότι δηλαδή εκτός από το Martin, ο Λούθηρος είχε επιλέξει αργότερα για τον εαυτό του και το όνομα **Ελευθέριος** (Eleutherios και όχι το εκλατινισμένο Eleutherius). Απαντάται μάλιστα εξελληνισμός και του άλλου ονόματός του: *Martinus*.

Επιγραφή στο σπίτι που γεννήθηκε ο Λούθηρος, στην πόλη Eisleben

Εξάλλου και το Luther ήταν αρχικά Luder, Lutter ή Lüder. Περί το 1512 ο Λούθηρος το μετέτρεψε σε Luther, με συνειδητή αναφορά στο Eleutherios. Η επιλογή ενός ελληνικού ονόματος ήταν τότε γνωστή συνήθεια των διανοουμένων στη Δύση, ιδίως όσων είχαν λάβει ελληνική παιδεία. Στην περίπτωση του Λουθήρου εύλογη θα ήταν η επιλογή του ονόματος Παύλος, καθώς οι Επιστολές του Αποστόλου και μάλιστα η προς Ρωμαίους επηρέασαν σε μέγιστο βαθμό τη θεολογία του και τις αποφάσεις του.⁶ Είναι όμως προφανές, ότι στη λέξη ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ αναγνώριζε την ιδιότητα του απελεύθερου. Και σίγουρα δεν ήταν τυχαία η συχνή χρήση στα έργα του των λέξεων Freiheit και Befreiung – ελευθερία και απελευθέρωση. Με τον καιρό εδραιώθηκε η πεποίθησή του ότι έχει θεία προφητική αποστολή όχι βέβαια να διασπάσει την Καθολική Εκκλησία, μοναχός και θεολόγος καθηγητής της οποίας ήταν, αλλά να την απελευθερώσει από την παπική δουλεία και τις πλάνες και καταχρήσεις της και να επαναφέρει το εκκλησιαστικό σώμα σε υπακοή μόνο στην προτροπή του Παύλου: «Ο Χριστός μάς απελευθέρωσε {από τον διάβολο, την αμαρτία, τον θάνατο} για να είμαστε ελεύθεροι. Παραμένετε, λοιπόν, σταθεροί στην ελευθερία και

⁶ Πάντως το πέμπτο από τα έξη παιδιά που απέκτησε από το γάμο του (27.6.1525) με την καλόγρια Katharina von Bora, το ονόμασε Παύλο.

μην ξαναμπαίνετε κάτω από ζυγό δουλείας.» (Γαλ. 5, 1). Χαρακτηριστικό είναι ότι ο έγκυρος βιογράφος του Λουθήρου H. Schilling επιλέγει ως τίτλο ενός κεφαλαίου στο ογκώδες έργο του την ακόλουθη διατύπωση:

ELEUTHERIOS - DIE GEBURT DES FREIEN LUTHER

Δηλαδή: ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ - Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΛΟΥΘΗΡΟΥ.⁷

Ιδιαίτερου ενδιαφέροντος είναι επίσης το γεγονός, ότι επιστολές και διάφορα έγγραφα προς οικογενειακά του και άλλα οικεία πρόσωπα τα υπέγραφε ο Λούθηρος κατά προτίμηση ως Eleutherios.

Η πρόταση: Αξίζει, νομίζω, να ερευνηθεί κατά πόσον το όνομα συντελεί στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του ανθρώπου, κυρίως όμως κατά πόσον η επιλογή από τον Λούθηρο του ονόματος ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ εμπεριείχε **προγραμματική μεταρρυθμιστική δυναμική** ή πάντως αν και σε ποιό βαθμό το όνομα στήριξε την ανυπακοή προς τον Πάπα και την εναντίον της ρωμαϊκής Εκκλησίας σφοδρή ανταρσία.

---

⁷ Heinz Schilling, Martin Luther Rebel in einer Zeit des Umbruchs. Eine Biographie, C.H. Beck München 2014, S. 144. Νέες συζητήσεις για τα ονόματα του Λουθήρου αναμένεται να προκαλέσει το βιβλίο του Jürgen Udolph, Martinus Luder–Eleutherius–Martin Luther. Warum änderte Martin Luther seinen Namen? Winter 2016.